

GOLO MANN:

WALLENSTEIN*

A csillaghit

Nyomon követtük hát ennek az embernek a történetét évről-évre, a sötét fény sugarát, mely felillant, felerősödött, összezsugorodott, majd újra kihuny. De tettük ezt többnyire úgy, ahogyan a történész bánik tárgyával, bármi legyen is az, egyén, hatalom a többi hatalmak közt, király, állam, államférfi. Ő így cselekedett, mások másképpen, az eredmény: zürzavar. Figyelt, gondolkodott, kételkedett, tervezett, parancsolt. Nem szokott hozzá, hogy valamit kétszer kelljen megparancsolnia. Játék az absztrakciókkal. Vajon egyáltalán nem kerülhetünk közelebb ahhoz, amivel olyan nagy buzgalommal foglalkozunk? Egészen közel, úgy hogy belül legyünk a dolgokon, ne örökösen csak kívül rajtuk?

Éjszakai gondolatok (1630 január)

Hol van ez a sötétség? Melyik éjszaka ez? Porca Maria! Szedd össze magad. Igen, ez az, tegnap vonultunk ki Halberstadtból... A szívem még mindig ver az ébredés rémületétől. Mostanában mindig ver, amikor ágyban vagyok. Milyen nehéz a levegő. Por. Nem takarítottak ki rendesen, mielőtt megérkeztem. Példát kellene statuálnom. Ha az ember a szolganépet nem fenyegeti nap mint nap, semmit sem csinálnak meg... Mi ez a kellemetlen érzés a fejemben? Nem tudom. Tudom. De Witte levele. Miért nem hagy békén? Magam vonuljak Sziléziába, hogy megnézzem, fizetnek-e? Dohna túlságosan kiméletesen bánik velük, mert a boroszlói hercegségre fáj a foga. Mind engem akar utánozni. Meg kell írnom Dohnának, hogy ha a sziléziaiak nem tudják előteremteni a háromszázezret, akkor kérjenek kölcsön az öreg Žerotintól. Az szépen átmentette a vagyonát Boroszlóba, van egy millió rajnaija, szívesen ad kölcsön, ha biztosítékot és jó kamatot kap... Vajon miért gyűlölnék engem a birodalomban? Csak azért, mert túl hűségesen

*WALLENSTEIN (Sein Leben erzählt von GOLO MANN) FRANKFURT am Main, 1971. pp. 1087–1127

szolgáltam a császárt – sokak akarata ellenére – és ezért nem kaptam köszönetet... Ezen a télen nem fogok a császárral szembeszállni. Azt ne gondolja, hogy Bécsbe megyek. Nyáron Regensburgba, ha igaz. Őt és a fiát. És azt a bajort. Nem, azt nem. Ha azt akarják, hogy Itáliában harcoljak, akkor nem mehetek Regensburgba hajbókolni... No és a lábam, a tegnapi nyílt seb. Borzadok, ha ránézek. Ha nem ülhetek többet lóra, nem akarok tovább élni... Mire Jičínbe érek, a paripáknak ott kell lenniük, mert Lombardiában megparancsoltam Piccolomininek, hogy vegye meg őket. Többre becsülök egy jó lovat, mint egy tucát rozzant kis gebét, olyanokat Csehországban is kapok... Szerencsét kell kívánnom a nunciusnak abból az alkalmából, hogy kardinális lett. Ezt most inkább nem. A fickó excellenciás úrnak címez, nem fenség, ahogyan a többi kardinális. Ideje, hogy visszautasítsam az ilyen arcátlan leveleket... Az öreg Trcka asszony 160 000 tallérért akarja nekem eladni Smidárt, azt írja, barátságából. Vajon elfelejtette, hogy ezt már körülbelül harmincszor felajánlotta? Ő maga százezerért veszi a császártól, legrosszabb esetben. Ugy csal, ahogy akar. Jó üzletember. Ha vele találkoztam volna Lukrécia helyett, az ő segítségével többre mentem volna. Fel is út, le is út, Lukrécia asszony. Nincs szükségem a pénzére. Húszszor annyit nyertem, mint amennyit magától kaptam... Adam Trckából ezredes kell csinálnom, most, hogy ezredem nyolc századát vezérli. Miksa nője nagyon elégedett lesz, meg az én feleségem is... Izabella semmit nem ért az üzlethez. Kedves és hűséges... Most megint olyan, mint amikor gyerek voltam. Mennyi ideig is tartott összesen? Harminc évig, harmincötig? Koschunbergnél kezdődött. Albrecht Slavatától tudtam meg, hogy hogyan is van ez, aztán meg ott volt az a szemérmes prédikátor, én meg úgy tettem, mintha mit sem tudnék. Az élet javarésze elmúlt. Ami azelőtt volt, rövid volt, hogy aztán mi jön, azt nem tudjuk, a fogak kihullanak, a lábak sajognak, az embereknek hangosabban kell beszélniük, hogy megértsük őket, ha pedig elfordulunk, ujjal mutogatnak ránk és nevetnek rajtunk. A Bethlehem [=Bethlen Gábor] állítólag egészen felpuffadt, végül már olyan volt, mint egy hordó, folyt mindenütt, szinte megfulladt a saját levében. Kíváncsi vagyok neki, hogy forduljon fel. Hallgass, így beszélnek majd egyszer rólad is, és ha hangosan nem merik, éjszakánként gondolják... Eggenberg ötvenkilenc éves korában még gyereket nemzett. Minden elismerésem. Ha valaki tisztességesen törődik magával és nem kell annyira hajszolnia magát, mint nekem, annál biztosan ez is tovább tart. Tudom, mit kérdeznek a szajhák: Hát ez meg mit művel? Fogjátok be a pofátokat, különben betömöm. Az én időm másra kell. A sötét lelkűek azt kérdezik: Mit gondol ez? A kopasz tanácsó-

sok pedig: Hova akar kilyukadni? Mindegyik azt állítja, hogy ismer. Un poco di prudencia, signori. Meg is ötelném azt, aki engem ismerne... Jaroszlav horkol. Ez szabályellenes. Le kellene törni a kezét. Hagyjuk, hiszen hűségesen szolgált. Elegen örködnek odakinn... Ha Regensburgba megyek és ott találkozom a magyar királlyal, előbb meg kell tudnom, hogy állnak a csillagaink. Ki is mondta, hogy nem illenek össze? Pierroni? Nem, Kepler. Akkor ezt Pierroni számította ki, csak hogy Kepler judiciuma a híresebb. Saganban majd elmagyarázhatja, csak ne olyan homályosan, ahogy szokta... Jičin. Azt akarom, hogy minden kész legyen. A két kápolna, nekem és a feleségemnek. Az oltárok a templomban. A loggiát, azt lavor di stuccóval kell diszíteni. Az erkélyről egy hatalmas szökőkútra akarok rálátni. A víznek mind bele kell folynia, onnan újra ki és a kút jobb és baloldalán csurogjon le. Ha ez nem lesz meg idén, akkor Taxis észreveszi majd, hogy nincs vajból a szívem. Csak hogy mi hasznom van nekem mindebből? Hiszen nem hagyják, hogy élvezzem. Őszintén szóba hagyni hagynák. Egyesek még örülnének is neki, ha bezárkóznék Jičinbe és vissza se jönnék többet. Megtehetem? Honnan venném akkor a pénzt a magam és de Witte számára? Miksa az egyetlen, akiben megbízhatok. Olyan a modora, hogy mindent el tud érni vele, egyszerre nyájas és ravasz. Hogy tőlem mit akar, azt nagyon jól tudom. Légy nyugodt, ha élsz, meg fogod kapni... Egy fiú! Miért nincs nekem fiam? Ha ő nem hal meg, most kezdene beszélni, németül és franciául, még tizenkét–tizennégy év és segítene nekem. Meg akarta büntetni Isten a feleségemet? Csodálkoznék rajta, vajon miért? Engem? ... Nos Meckelnburgtól minden nappal távolabb kerülök. Ha Gusztáv jön, akkor a hercegek az én házamban fognak megszállni és mindent szétrombolnak. Hogyan tartsam Mecklenburgot és Pomerániát, mikor nincs még harmincezer emberem sem odalenn? Continak már ott van Valor, de minthogy Collalto betegen fekszik Reggióban, Contit kellene Itáliába küldenem. Más emberem nincs. Kit küldjek Pomerániába? Vagy Itáliába ne menjen senki? Akkor Aldringennek és Gallasnak együtt kellene csinálni. Ebből verekedés lesz. Aldringen, nem mintha szeretném őt, a szabót. Ugy ír, mintegy firkász. De tudta, hogyan tegye nélkülözhetetlenné magát. Elviselhetetlenné és nélkülözhetetlenné... Tegyük fel, hogy megteszed nekik azt a szívességet, hogy engedélyt kérsz és megkapod. Aztán majd meglátjuk, mire jutnak a hollandokkal, Svédországgal, Törökországgal, egész Itáliával és a Birodalommal. Ki áll mellettem a Birodalomban? Ki áll mellettünk? A katolikusok nem. Ők a spanyolokat akarják messze tudni a Rajnától, ellenezték az itáliai hadjáratot, félnek, hogy a császár valami monarchiába akarja belekényszeríteni

őket. Az evangélikusok nem, az ediktum miatt. Az újkeresztények, akiket a kemény reformáció kényszerít, róluk mindenki tudja, hogyan éreznek... A francia király természettől rosszul üli meg a lovat, de mégiscsak nagy uralkodó. Rá oda kell figyelni, de nem szabad őt ingerelni. Fő csuhásuk érti a mesterségét, ha ő egyszer azt mondja valamire, hogy annak így és így kell történnie, akkor az úgy is fog történni. Velem más a helyzet. Ha én mondok valamit és sebesre írom az ujjaimat, hogy ezt meg azt csinálják, akkor nem azt csinálják, hanem azt, amit nem akartam. Toborozni fogok, mert kell. Azt követelik, állítsak ki még több csapatot. Hányan állnak a Felső-Rajnáánál, hányan Metznel? Tizennégy zsoldoscsapat, ugyanannyi, vagy valamivel kevesebb kornétás és nem kaptak zsoldot. Dehát ott van a veszély, nem Itáliában. Vissza kellene hozatni azokat, akik Itáliában vannak, nem pedig még többet odaküldeni. Ha a franciák Lotaringiában támadnak, a mieink úgy szétfutnak, a sereg elolvad mint a vaj, ha kiteszik a napra. Én ezt nem nézhetem tétlenül. Ha tudnák, mennyire elegendem van az egészből... A páter azt mondta, ha nem tudok aludni, imádkozzam. Nem tudok imádkozni. Mindig megjelenik az ördög, nevet és azt kérdezi: Te tényleg hiszel még mindig az öreg számárban? Előlről kezdem, megint jön... Néha már most olyan, mintha a pokolban lennék. De az mégsem lehet, hiszen a pokolban nincs vigasztalás, nekem pedig időnként volt vigaszom. Ha ez a pokol, akkor miért az öröm és a büszkeség? Ha nem a pokol, akkor miért a kín? Ha viszont a pokol is meg nem is, az lenne a poklok legrosszabbika... Nem tudom elfelejteni Harant arcát, mikor fogolyként Pecka várába hozattam és később leütötték a fejét. Képtelen volt megérteni. Én senkinek sem tanácsoltam, hogy lázadjon. Ha én is a csehekhez, morvákhoz hasonlóan cselekedtem volna, mi lennék most? Altábornagy a svédeknél, sovány fizetségért és mint idegenre, még gyanakodnának is rám, vagy pedig porladnék, mint Harant. Akkor nyugalmam lenne. Nyugalom. Én nem tudom elképzelni, milyen az, a papok pedig csupa ostobaságot beszélnek róla... A poklot, azt el tudom képzelni. Nem akarom és mégis kénytelen vagyok rágondolni. Mintha az ember egy keréken fekédné, összetört térdekkel, karokkal és mellkassal, kitért szájjal, mint valami sütőkemence, egészen egyedül és így kellene maradni örökkön-örökké, az idő pedig megállna. Ez túl sokáig tart, itt nincs helye a tréfának. Fényt! Ký čert! hol a csengőm? – Kegyelmes herceg? – „Rakja meg a tüzet és gyűjtson gyertyát” – Parancsol hercegséged még egy pohár gyöngytejet? – „Nem, hagyd csak. Ha az első nem segített, akkor a második sem fog. Fáj a lábam.” – Parancsolja hercegséged, hogy hívjam Stropheus doktort, kegyelmes uram? – „Az orvost? Hagyd őt aludni. Holnap reggel hatra jöjjön sebkötözésre...”

Hogy Wallenstein a csillaghit büvöletében élt, mégpedig veszélyes büvöletben, ez hozzátartozik a róla alkotott képhez. A kortársaknak erről ugyanaz volt a véleményük, mint a történetíróknak. A bajor választófejedelem 1633-ban a következőket mondta: mi jót lehet várni egy tábornoktól, aki „cselekedeteit és a katolikus vallásnak nyújtandó segítségét inkább az asztrológia szélhámosságaira alapozza, mint az Istenbe vetett hitre...”? Kérdés, hogy a gyakorlatban ez olyan nagy különbség volt-e. Miksa Istenre és a Szent Szüzre épített, ez bizonyos. De ha valódi döntésekről volt szó, lépéseit akkor is az államrezon irányította, ha az nem egészen egyezett meg az isteni parancsolattal. Ha viszont másfelől Wallenstein politikájában és hadvezetésében a csillagjósok információi is szerepet kaptak, akkor csak annyit mondhatunk, hogy ezek általában jó információk kellett, hogy legyenek, mert Wallenstein döntései helyesek voltak. De a hét bolygónak feltehetőleg kevés köze volt a svédekkel, a hollandokkal, a franciákkal és a lengyelekkel kapcsolatos elgondolásaihoz. Ahhoz, hogy felismerjen olyan dolgokat, hogy a Rügen sziget döntő stratégiai jelentőséggel bír a Keleti tenger partvidéke mentén és hogy az itáliai hadjárat veszélyes kaland, mindehhez nem volt szüksége a csillagokra. Vajon miért érintkezett akkor annyit asztrológusokkal, miért vállalta a tetemes kiadásokat és miért pazarolt annyi időt egy ilyen nagyon elfoglalt ember a témával kapcsolatos studiumokra?

Az ember akkor is szívesen nyúl a kínálkozó többlet tudás után, ha saját intuíción alapján maga is nagyon sokat tud. Azokba az országokba, melyekkel legtöbb dolga volt, Svédországba, Spanyolországba Wallenstein sohasem tette be a lábát, sohasem látta saját szemével az ott uralkodó királyokat és minisztereket. Ezzel kapcsolatban csak más emberek sokféle, ködös elbeszéléseire támaszkodhatott. És minden olyan elképzelhetetlenül messzinek tűnt, Madrid, Párizs, Stockholm, még München és Bécs is, ha az ember éppen valahol Alsó-Németországban tartózkodott. Vajon mit hoz a jövő esztendő? Mi történt az alatt a három hónap alatt, ami azóta telt el, hogy az utolsó hírt megkapta? Hiszen nyilvánosság előtt lefolytatott viták és megbeszélések nem voltak, amelyekből következetni lehetett volna a jövőre, az eseményeket éppannyira titokban tartották, mint amennyire lassan haladtak előre. Úgy tűnt, hogy ezen a csillagjósolás – egyfajta meggyorsított hírszolgálatként – segíthet. Az embernek legalább azzal tisztában kellett lennie, milyen emberrel is van dolga. Babona? Abban a korban, amit itt most felidézünk, inkább a racionalitás irányába való tapogatózásnak tekinthetjük azt, hogy a matematikust kérdezték meg emberekkel és

eseményekkel kapcsolatban. Wallensteint eddig is racionálisan gondolkodó embernek ismertük meg, aki mentes volt kora múltból hozott hitének és titkainak terheitől. Az asztrológia a tudomány egy formája volt, a későbbi korokban úgy mondták volna, hogy a tudomány elődje, nem szellemi járvány, mint a boszorkányhit, mely éppen akkoriban Németországban irtózatos véráldozatokat követelt és amely hit Miksát is megfertőzött, anélkül, hogy eszébe jutott volna emiatt szégyenkezni. A csillagok állásának értelmezéséhez jelentős matematikai ismeretekre volt szükség. Nem mintha Wallenstein ezekkel rendelkezett volna, de kapcsolatban állt mindenkivel, akinek voltak ilyen ismeretei és értette a jelbeszédüket. Józanul akarta látni az összefüggéseket: „Szóltam Forteguerra úrnak, hogy öfelségének és fiainak horószkópját állítaná föl, valamiképpen a spanyol királyt s ezek mellett azon potentátókat is, kik nem hiveik és az enyémét, azért, hogy ha az esetleges alkalmakkor, miként ezt a kötelességem megkívánja, az egyik pártot fogom szolgálni a másik ellenében vagy ha a szükség úgy követelné, harcolnom kellene, amitől – akár az egyik vagy a másik ellen – a csillagok tanítása alapján óvakodnom kellene.”

Akik segítségére voltak abban, hogy ezen a sötét, villódzó égbolton eligazodjék, többnyire biztos foglalkozással rendelkező emberek, mint Giovanni Pieroni, aki „főállásban” Wallenstein építőmestere, Galilei egyik barátja volt, a két mecklenburgi orvos, Dr. Herlicus és Dr. Fabricius, valamint Sebastian Forteguerra, a tábori püspök első helyettese.

Közülük csak Pieroninak, aki 1627-ben lépett Ferdinánd császár szolgálatába, volt udvari asztrológusi tisztje. A többiek szolgálatait csak esetenként vették igénybe, pl. Dr. Herliciust Gusztáv Adolf horószkópjának felállításánál. Az orvosnak csak a számításokat kellett megcsinálnia, az értelmezést mással végeztették el: „Nem mintha sok múlna rajta, de úgy kívánom, hogy más készítené a horószkópot, mert ő nem tehet rajta judiciumot, csak az ábrákat készítheti el...” Bizalmatlan volt, több embernek kellett egymástól függetlenül fáradoznia, a részek összeillesztését, a döntést magának tartotta fenn.

1629. ősztől egy újabb ismeretség eredményeképpen megint van egy állandó megbízatású asztrológus a közelében. Octavio Piccolomini ezredes, akkoriban a testőrség főparancsnoka Aytona követ ajánlására került hozzá. A gazdag házból származó zsákmányszerző, aki először a spanyolok, majd a toszkánaiak szolgálatában harcolt, huszonkilenc évesen vette magához Wallenstein. Míg el nem hizott és közönségessé nem vált, Piccolomini igen szép ifjú volt, vakmerő és tehetséges lovassági parancsnok. Most egy állás-

talán matematikust és alkimistát, névszerint Giovanni Baptista Sennót párfogolt, akivel szülővárosában, Sienában ismerkedett meg. Ezt a fiatal mocsárvirágot magával vitte Németországba és úgy intézte a dolgokat, hogy Wallenstein szeme megakadjon az ifjún. Kétségkívül mind Piccolomini herceget, mind pedig von Sennót igen kellemes meglepetés érte. Wallenstein munkát és kenyeret adott a csillaglovagnak. Maga mellett tartotta, amikor huszonkilenc telén betegen feküdt Halberstadtban, amikor harminc januárjában megkezdte lassú vonulását Csehország felé, mikor nyár elején Memmingenbe utazott és onnan októberben, megváltozott feltételek mellett, vissza Jičínbe. Senno berendezte neki a drága prágai és jičini obszervatóriumokat, ahol csak megjelent, Sennót is ott találjuk kíséretének tagjai közt, öt szolgájával és nyolc lovával. De nem volt belőle köszönet. Mert Senno, ahogy a kutatások kiderítették, hazug, korrupt ember volt. Mindez nem jelenti azt, hogy Piccolomini ezzel kapcsolatban már akkor is sejtett valamit és hogy terveit lettek volna Sennóval. Wallenstein élete végéig gyánútlan maradt.

Ha az asztrológia romboló hatással volt Wallenstein szellemére, úgy legkorábban Senno megjelenésétől, előbb nem. Egyébként aligha valószínű, hogy ebben a fiatalembernek szerepe lett volna, akkora hatalma nem volt. Ha a szellem megérett a kísértésre, a megfelelő alkalmat nem nehéz megtalálnia.

Wallenstein sokat emlegetett hitét a csillagokban olyan tárgyilagosan értelmeztük, ahogyan ez a dokumentumok tanúságának megfelel. Minden más spekuláció volna, például ez. Egyenlőség és identitás nemcsak az egyénen múlik. Az embernek ahhoz, hogy boldog legyen, szüksége van átfogóbb dolgokra: kötelességekre és elkötelezettségre, a többi emberrel való zavartalan kapcsolatokra, vallásra. Így boldogok voltak — mindegyik a maga módján — Európa hatalmasai, akiknek tetteire Wallensteinnek reagálnia kellett. Ő maga nem volt boldog. Neki semmi nem adatott meg, sem haza, sem rendhez való tartozás, sem isten. Elhitette magával, hogy hűségesen kell szolgálnia a császárt, a Római Birodalmat, a katolicizmust, de mindig elérkezett az a pillanat, amikor megmutatkozott, hogy milyen önkényesek és törékenyek az ilyen kötődések. A végén már csak önmagát kereste. Hiszen nehéz dolog a kötetlenség, mármint azok számára, akik egyidejűleg finom szerveztségben is élnek. E közönséges szerencselovagnak, aki egyik táborból a másikba megy, hogy a fizetésről és a zsákmányszerzés lehetőségeiről tudakozódják, persze nem. Súlyos méltósággal és felelősséggel, mégis magányosan, mint a farkát vesztett farkas, Wallenstein a bolygóknál ke-

reste azt a segítséget, amit sem az emberektől, sem Istentől, sem az őrangyalaitól nem kapott meg, melyeknek mint nagy, vele szembenálló hatalmaknak alávetette magát. Nem biztos, hogy így volt, de így is lehetett volna.

Kepler sorsa

A többiek közt, messze fölöttük állva még mindig élt Johannes Kepler mester. Megöregedett. Az ember a hatvanadik éve felé járva akkoriban már öreg volt, különösen, ha olyan bőséges tapasztalatai voltak arról, hogy milyen kemény szelek fújnak a földön, mint neki. 1628-ban Kepler azt írta egy, a szász választófejedelemhez címzett levelében, hogy „bolyongásai és gondoljai” még mindig tartanak. Vándorútja Graztól Prágába, Prágától Linzbe, Linzből Ulmba vezette, anyja boszorkánypere szülővárosába, Wittenbergbe űzte, mert meg akarta menteni a gonosz szüpoptyó életét, az osztrák parasztháború idején Linzben átélt egy borzalmas ostromínséget, és állandóan a pénz után járkált, amivel a császár mint II. Rudolftól származó örökségével tartozott neki, 11817 aranyforint, „az egész harminc év alatt szerzett vagyonom”. A gondok: csillagok névjegyzéke, Tycho Brache nagy művének befejezése, az üstökösök megfigyelése, logaritmusok, jámbor spekulációkkal összekötve és aztán a fáradozás, hogy munkái a legnagyobb háborús inség idején nyomtatásban is megjelenjenek és az utókor számára is megmaradjanak. Bolyongás és gondok. Talán nem is akarta másképpen. Lehet, hogy tulajdonképpen szerette a bolyongást és a gondokat, mert mindkettő végigkísérte akkor is, amikor már viszonylag gondok nélkül élt vagy élhetett volna. A késői változást, „biztos menedékeket” Wallensteinnek köszönhetette. A dolog így történt. Az udvari kamara, a császári pénzügyi hivatal utasította Nürnberg birodalmi várost, hogy fizesse ki a tudósnak annak az összegnek egy részét, melyre igényt tart. Ez jellemző eljárása Bécsnek: az adósságokat átruházták másra, de azzal keveset törődtek, hogy az valóban fizet-e. Nürnberg kijelentette, hogy nem tud pénzt adni, mert éppen esedékes a császári hadsereg fenntartására szolgáló borsos évi hozzájárulás kifizetése. Ezen a ponton került bele Wallenstein a szerencsétlenségek sorozatának abba a szövevényébe, mely Keplert évek óta megfosztotta a pénztől. Legalábbis így látta Kepler, aki huszonnyolc telén elhatározta, hogy lovacskájával Prága felé veszi útját, hogy megtudja, régi titkos megbízója nem lenne-e hajlandó valamit tenni az érdekében. Akkoriban Wallenstein igen emelkedett hangulatban volt. A herceg ígérete, hogy kifizeti a császár adós-

ságait, no nem személyesen, hanem az adóbevételek uraként a Birodalom pénzéből, bizonytalan vigaszt jelentett, de azért vigasz volt. Ami ennél többet jelentett, a herceg meghívta az asztronómust újonnan szerzett városába Saganba, évi ezer rajnai forint fizetségért, amihez hozzájött még egy ezer annyi azokból a heti húszforintos pótlékokból, amelyeket nyomdaköltségre kapott. Ezek határozottan előnyösebb feltételek voltak, mint amilyeneket a római császárok vala kínáltak Keplernek. Összehasonlíthatatlanul előnyösebbek, mert megtartották őket. Kepler 1628 nyarán feleségestül, gyerekestül Saganba költözött és ettől fogva „a felséges római császár és a friedlendi herceg matematikusának” címezte magát. Azt a kis hűbérbirtokot, amit Wallenstein ezen kívül felajánlott neki, a görlichsheimi uradalmat azonban valamilyen okból nem akarta elfogadni, mindig bizalmatlan, mindig fukar volt és mindig arra vigyázott, nehogy valami veszteség érje, miközben elhitette magával, hogy a szerencsében fáradozik.

Wallenstein természetesen asztrológiai ellenszolgálatot várt tőle. Egyébként lehetséges, hogy Kepler jelenlétében látta annak az elit egyetemnek a kezdetét, aminek létrehozását tervezte. Ha ennek megalapítására sor került volna, egyik tartópillére már meglett volna annak az embernek a személyében, aki most az első matematikusnak számított és akit Wallenstein a „kiváltképpen kedves uram és barátom” megszólítás nagy kegyével méltóztatott megajándékozni. Valami ilyesmit sejtett Kepler, mert írt egy Matthias Bernegger nevű kollégájának Strassburgba, hogy ha pártfogóját továbbra sem hagyja el a szerencse, akkor Bernegger esetleg reménykedhet egy tanszékben Wallensteinnél: „A tudomány támogatóinak járó dicsőségre törekszik és nem tesz különbséget aszerint, ki milyen vallású” — si fortuna ista patroni hujus duraverit — olyan ember szavai ezek, aki természeténél fogva inkább a szerencsétlenségre számít, mint a szerencsére.

Boldognak Saganban sem érezte magát, pedig mostmár volt háza, otthona és szép jövedelme. Aki mindig keresi a boldogságot, az sehol sem találja meg és mindig talál okot rá, hogy miért nem érheti el. Sagan kicsi volt, mindentől távol esett és idegen volt az idegen számára. A herceg építőmesterén, Boccaccin és talán még a tartomány urán, von Nechernén kívül Kepler egyáltalán nem talált hozzá illő társaságot. Ehhez járult még az is, hogy az „erőszakos reformáció” vagy ellenreformáció, ellenséges légkört teremtett, amit Wallenstein sem akadályozhatott meg és ami miatt Kepler a maga módján nagyon panaszkodott is. Elmeséli, hogy akkoriban halt meg egy idős evangélikus prédikátor, aki szinte már teljesen süketnéma volt egy öt évvel korábban elszenvedett szélütés következtében, de az összegyűlt polgá-

gároknak büntetés terhe mellett megtiltották, hogy kövessék a holttestet s így a koporsó az éjszaka kivételével magányosan állt a házban. „Egy jezsuita a szószékről a minap kihirdette, hogy minden megátkozott eretnektől el fogják tiltani a végső kíséretet. Ez némely ifjú embernek már most, előre olyan fájdalmat okozott, mintha öneki magának kellene elszenvedni a halált, de épp ez volt a céljuk.” Nos az ő nyomdászai és szedői is az eretnek országból származtak, ha ők ilyen körülmények közt kerekelt oldanak, akkor „én ártatlan leszek”... A jezsuitákat Wallenstein maga vezette be Saganba, a nyomdát Kepler számára nagyvonalúan az Odera menti Frankfurtban vásároltatta.

1630 április elején Kepler látogatást tett ura cseh rezidenciájában, az újonnan épült Smiričký-kastélyban. Ha ott találkozott is fiatal vetélytársával, a mihaszna Sennoval, mint ahogy feltehetőleg találkozott, úgy ezt egy szóval sem említette. A Wallensteinnel folytatott tudományos megbeszéléséről is kicsit pökhendien nyilatkozik: „épp most jöttem vissza Jičínből, pártfogóm három héten át ott tartott, ami nagy időpocsékolás volt neki is, nekem is” – magno suo, magno et meo temporis cum danno... A jól körvonalazott, gyakorlati tanácsokat, amiket várt volna, a herceg most sem kapta meg hímeves védencétől, akárcsak öt évvel vagy huszonkettővel korábban. Ezeket Wallenstein feltehetőleg Sennotól szerezte be.

Az mindenesetre tény, hogy halála előtt Kepler megtalálta azt a mecénást, aki lehetővé tette számára, hogy nyugodtan befejezhesse és nyomtatásban megjelentesse az „Efemeridákat” és azokat a csillagászati táblázatokat, amelyek 1636-ig napról-napra tartalmazták a csillagok állásával kapcsolatos számításokat. Saganban is nyugodtan maradhatott volna, de csak ritkán tartózkodott ott. Két év eltelte után egészen eleget és újra felnyergelte a gebéit, hogy Lipcsébe, Nürnbergbe, Regensburgba vándoroljon, még mindig elveszett vagyonát, a 11 817 aranyforintot üzve. Regensburgban halt meg. Özvegye kifizettette Wallensteinnel, amivel az még tartozott a férjének, pedig a gyűlölt pénzszüke akkoriban már a herceg felé is kinyújtotta a kezét.